

ਪੂਰਾ ਬੈਚ

ਐਸ.ਐਸ.ਦੁਲਤ, ਏ.ਐਨ. ਗਰੇਵਰ ਅਤੇ ਪੀ.ਡੀ. ਸ਼ਰਮਾ, ਜੇ.ਜੇ.

ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਥਾਰਟੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਮਾਨਸਾ ਰਾਮ - ਜਵਾਬਦੇਹ

1964 ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 92

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ (1950)—ਧਾਰਾ 133 ਅਤੇ 226— ਆਰਟ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 226 ਕਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ- ਕੀ 'ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ' ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ- ਕੀ ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੈ- ਸਿਵਲ ਅਧਿਕਾਰ-ਦਾ ਅਰਥ- ਕਰ ਪ੍ਰਤੀ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ- ਕੀ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਾਲੀਅਮ 5 ਅਧਿਆਏ 4-ਐੱਫ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨੀ ਜਾਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਹਨ। ਹੈਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਕਮ, ਮਨਾਹੀ, ਕੋ-ਵਾਰੰਟੋ ਅਤੇ ਸਰਟੀਓਰੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਕਰ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਜਾਂ ਕਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਰਟੀਓਰੀ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਲਈ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀਆ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁਕਮ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 133 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ 'ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ' ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕਦਮੇ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ 'ਤੇ ਕਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਏ.ਐਨ. ਗਰੇਵਰ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਬੈਚ ਦੁਆਰਾ 23 ਅਕਤੂਬਰ 1964 ਨੂੰ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਚ ਨੂੰ ਮੁਕਦਮੇ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਐਸ. ਦੁਲਟ, ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਏ.ਐਨ. ਗਰੇਵਰ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਪੀ.ਡੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਬੈਚ ਨੇ 26 ਮਾਰਚ 1965 ਨੂੰ

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕਦਮੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੰਡ ਬੈਂਚ, ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 133 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪੀਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਏ ਐਨ ਗਰੇਵਰ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜ ਏ ਐਨ ਗਰੇਵਰ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੇ ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਿਸਟਰ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ 1 ਮਈ 1964 ਨੂੰ ਸੀ.ਡਬਲਯੂ. ਨੰਬਰ 229 ਆਫ 1963 ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ।

ਐਮ.ਆਰ.ਸ਼ਰਮਾ, ਆਰ.ਐਲ.ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਐਮ.ਆਰ. ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ।

ਭਾਗੀਰਥ ਦਾਸ ਅਤੇ ਬੀ ਕੇ ਝਿੰਗਨ ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੇ ਵਕੀਲ ਹਨ।

ਫੁਲ ਬੈਂਚ ਦਾ ਆਦੇਸ਼

ਦੁਲਟ, ਜੇ.-ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਜਨਰਲ ਵਿਕਰੀ ਕਰ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਧਿਕਾਰ ਨੇ, ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ? ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ। ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੰਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਗੋੜ (1964 ਦੇ 28 ਤੋਂ 33 ਅਤੇ 1964 ਦੇ ਐਸ. ਸੀ. ਏ. 107) ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਠਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ। ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ-

“ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਅਪੀਲ ਉੱਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 133 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ’ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ, ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿ ਮੁਕਦਮੇ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ?”

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਜਨਰਲ ਵਿਕਰੀ ਕਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਜਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 226 ਜਾਂ ਆਮਦਨ ਕਰ ਧਾਰਾ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਕਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਹਨ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸੰਕਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਨਿਯਮ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਗ 5 ਅਧਿਆਏ 4 -ਐਫ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਐਫ (ਏ) ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ ਧਾਰਾ 491 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਾਰਪਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਐਫ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਬੀ) ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਸਿਵਲ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ, ਮਨਾਹੀ, ਕੋਓ ਵਾਰੰਟੋ ਅਤੇ ਸਰਟੀਓਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨਿਯਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹੈਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ 'ਸਿਵਲ' ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸੈੱਟ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਹੈਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਅਪੀਲਾਂ ਜੋ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਰਟੀਓਰੀ ਆਦਿ ਲਈ ਹੋਰ ਅਪੀਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮ ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ ਕਿ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਲਈ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੈਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਜਾਂ ਉਹ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲਿਖਤ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਪਰੀਤ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਵਿਆਪਕ ਵੰਡ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੁੱਖ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 132 ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦੋ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ, ਦੀਵਾਨੀ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੀਵਾਨੀ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਰਗੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਉਸ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦਲੀਲ, ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 132 ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 132 ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਦੂਸਰਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 132 ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਿਵਲ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 132 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਿਤ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਤੀਜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 132 ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਇਹ

ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਲਿਖਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਰਾਜਸਥਾਨ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ (1) ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਵਾਂਚੂ, ਸੀ.ਜੇ. ਉਸ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਲਿਖਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਜਾਂ ਸਿਵਲ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਰ ਹੋਰ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਬੇਲੋੜਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਏ ਗਏ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਫੈਸਲਾ ਸ਼੍ਰੀਰਾਮ ਗੁਲਾਬਦਾਸ ਬਨਾਮ ਮਾਲੀਆ ਬੋਰਡ (ਐੱਮ.ਪੀ.) (2) ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਕਰੀ ਕਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਈ ਹੈ। ਨਾਗਪੁਰ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋ ਅਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ - (1) ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ 'ਨਿਰਣਾ, ਡਿਕਰੀ ਜਾਂ ਅੰਤਮ ਆਦੇਸ਼' ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਮ ਆਦੇਸ਼ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਵਿਕਰੀ ਕਰ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ (2) ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਦੀਵਾਨੀ' ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 'ਮਾਲੀਆ' ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਲੰਮੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਲੰਘਦਿਆਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੂਜੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਲੀਏ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਾਰ 'ਉਗਰਾਹੀ' ਸੀ। ਮਾਲੀਆ' ਅਤੇ 'ਸਖਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ'। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਹਵਾਲਾ 'ਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਗਏ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਮਾਮਲਾ, ਐਲਨ ਬੋਰੀ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਵੀ.ਐਸ. ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ (3) ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਬਿੰਦੂ ਹੈ। ਪਟਨਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਨੇ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਸੀ. ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਲਾਂਕਣ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ-

“ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸਨੇ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਮੁਲਾਂਕਣ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਇਆ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 133 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਰੈਲੇ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਇਨ ਕਾਉਂਸਿਲ (4) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਵਲ ਸੂਟ ਆਮਦਨ ਕਰ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (5) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਇੱਕ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ. ਇਸ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿੱਚ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਦੇਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਆਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਪੂਰ ਜੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ, ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਦੀਵਾਨੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਟੈਸਟ ਇਕ ਚੰਗਾ ਟੈਸਟ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਟਨਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਜੇ ਮੈਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਐਲਨ ਬੇਰੀ ਅਤੇ ਕੇ. ਬਨਾਮ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਪੂਰ ਜੇ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਹਾ-

“ਪਟਨਾ ਦੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਟੈਸਟ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੀਵਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜਿੱਥੇ ਏ. ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੈਰੋਗੇਟਿਵ ਲਿਖਤ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਉਪਾਅ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਵਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ”

ਇਸ ਰਾਏ ਲਈ ਪੂਰਾ ਬੈਂਚ ਬੰਬਈ ਬਨਾਮ ਖੁਸ਼ਾਲਦਾਸ (6) ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਮਹਾਜਨ ਜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਰੀਖਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸੂਏ' ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਾਅ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੱਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। 'ਸੂ' ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ। ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਰਾਏ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਨੂੰ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਟਨਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਲੈਕਟਰ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ (7) ਦੇ ਪਟਨਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਦੇ ਵੀ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੀਵਾਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਐਲਨ ਬੇਰੀ ਅਤੇ ਕੇ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਖਾਸ ਫੈਸਲਾ ਸਹੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਅਤਿਅੰਤ ਸਥਿਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਦਾ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗੀ - ਇੱਕ ਨਤੀਜਾ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸ

ਸਵਾਲ ਉੱਤੇ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ ਬਨਾਮ ਜੇਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਗਰਵਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (8) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਮਦਨ ਕਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਪਟਨਾ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਕਲੈਕਟਰ ਮੁੰਗੇਰ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਤਿ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਵਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਦੇਸ਼ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਆਮਦਨ ਕਰ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜੋ ਦੇਵਦਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਮਦਨ ਕਰ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 132 ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਿ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਵਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਆਮਦਨ-ਕਰ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਰ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸੋਚਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕਰ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ 'ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 132 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ ਬਨਾਮ ਜੇਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਗਰਵਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਰਕ ਦੁਆਰਾ ਯਕੀਨਨ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਹੀ ਤਰਕ ਮਦਰਾਸ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਵਧੀਕ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ, ਕਰਾਈਕੁਡੀ ਬਨਾਮ ਆਰ. ਸ਼ਨਮੁਘਾ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਸੇਤੂਪਤੀ (9), ਜਿੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸਨ, ਜੋ ਨੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਦਰਾਸ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਐਮ ਚੇਤਨਪਨ ਬਨਾਮ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ (10) ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ, ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੁਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ ਬਨਾਮ ਆਰ ਸ਼ਨਮੁਘਾ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਸੇਤੂਪਤੀ ਹਿੱਲ ਗਿਆ।

ਪੂਰੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਰੇਡਵੇਜ਼ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਮਦੁਰਾਈ ਵੀਰਾਸਵਾਮੀ ਨਾਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (11) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਫਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ ਬਨਾਮ ਆਰ ਸ਼ਨਮੁਘਾ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਸੇਤੂਪਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ

ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਪੀ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਫਲਟਨ ਸੂਗਰ ਵਰਕਸ ਲਿਮਿਟਡ (12) ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਲਨ ਬੇਰੀ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਕਰ ਅਫਸਰ ਬਨਾਮ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਗਰਵਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਦਰਾਸ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਇਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਕਿ ਇੱਕ ਕਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਅਪੀਲ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਮਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੀਵਾਨੀ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧੀ। ਇਸ ਨਿਆਂਇਕ ਰਾਏ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ (1) ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਧਾਰਨ ਦਲੀਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (5) ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਮਾਲੀਆ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਜੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ। ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁਕਦਮੇ ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ-ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਮੈਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ।

ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੰਡ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਏ.ਐੱਨ. ਗਰੇਵਰ ਜੇ.—ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਪੀ ਡੀ ਸ਼ਰਮਾ ਜੇ.—ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਬੀ.ਆਰ.ਟੀ.

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਖਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮਝਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Kewal kumar
Translator

